

juktalálni. Hiszen Babits, a *modern* költő állandóan benne élt a magyar régiségben; nem az újon akart újabbá lenni, hanem a régiségen nevelődve. Nem a mienk az az új, amely valami *régit* nem rezzen meg a lélekben — ezt vallotta a fiatalabb nemzedék felé is. A régi magyar irodalom mindennapi szükséges éltető kenyere volt. Úgy tartotta a kezében a magyar írókat, mint a nemes ember ősei okleveleit. S aki ismeri a magyar irodalmi multat, az rá fog ismerni Babits verseiben a magyar mult öröklődő, el nem mosódó jegyeire. A himnuszok bensősége, Kölcsey magányt szerető lelke, Csokonai játékosága, Kazinczy ötvösmunkája, Arany tudatos művészete, Péterfy „fogható” nyelven beszélő filozófiája, Gyulai hagyománytisztellete mind felismerhető „anyajegyek” Babits művészetében. S mindezekhez hozzájárul még a költő termékeny és soha mind alább nem hagyó Vörösmarty-kultusza. Babits költői szentélyének *penates*-ei sokan vannak, de elsejük nem Dante, Sophokles vagy az angol géniuszok, hanem Vörösmarty.

Ezek a „vérségi” kapcsolatok biztosították azt, hogy Babits lelkében a magyar szellem és az európai ízlés olyan szerencsés szintézist alkosson, és olyan verseket teremjen, melyeket ép oly érdemes lenne a nyugati nyelvekre fordítani, mint ahogy ő hozta nekünk az egész Európát.

Talán őt lehetne legjobban fordítani, mert ő beszélte legjobban azt a *magyar* nyelvet, melyet Európában is megértének. Több menthető át belőle, mint Vörösmarty, Arany vagy Ady táji, faji, „őserős” nyelvéből és világából. Ime ezért is klasszikus Babits, európai klasszikus. Klasszikus a szónak kétezeréves értelmében. Azok közül való, akik sohasem 'divatosak, de mindig élnek. Most sem azok szeretik őt, akik a múltó divatot kedvelik.

MEGYER JÓZSEF

A hajdújárású szigetmagyarság

A NAGY MAGYAR ALFÖLD délkeleti sarkában a tanyak, falvak és városok fölött történelmet erjeszt az idő. A Dunamedencében a magyar nemzet új korszak mesgyéjén jár: az új idők és régi kultúrák fénye most dereng ott, ahol évtizedeken keresztül idegen uralom sötétsége árnyasította be a magyar szellemet. A népi-nemzeti megújhodás társadalmat alakító ereje mind jobban áthatja a déli végeket is, hogy történelmi indítással ismét talpraállítsa a magyar föld népét s termékeny erőit összefogva új világot építsen a régi helyén.

„A magyar önvizsgálat még egy korban sem volt oly általános és oly sok területre kiterjedő, mint éppen most,” — írja Jócsik Lajos a magyar társadalomtörténetet tárgyaló tanulmányában. Az önvizsgáló írások sokasága „mindmegannyi jel, mely azt a mélyrenyúló vágyat bizonyítja: megismerni, megtudni, mi a lényegünk s milyen készséggel állunk a történelem eseményei előtt. A cél: fölhozni a népi lélek és a magyar népi erő ismeretlen mélyéből olyan érté-

keket, melyek a tengernyi panasz s visszahullást bizonygató adatok mellett meg tudják mutatni azt is, hogy a délkelet európai háborúk s ezeket követő örökös vándorlások nagy megpróbáltatásai után hol, s miben rejlik az a csodálatos erő, faji vagy sajátos lelki alkat, mely megőrizte és poraiból is képes ujjaéleszteni a népet.“

A történelem válságos szakaszaiban, amikor az idő megsemmisítő nyomással nehezedik egy országra vagy népre: a végeken nyugszik a lét vagy nemlét kérdése. Így a népi-nemzeti megújulás idején is a végek értékeit kel kibontani a történelmi viharok bomlasztó lerakódásai alól, hogy a láthatatlan gyökerekben pislákoló erő fölszivárogon s áldozatos vajudással újra megalkossa a maga életét.

A déli végek szigetmagyarsága most e vajulás korszakában él: most foszladozik a múlt, pattan az elmeszesedett takaró s jelentkezik az új termékenység.

HA BÁCSKA nemzetiségi térképének sokszínű feltjaira tekintünk, szembetűnő az idegen partokkal övezett magyar szigettenger. Északon, hol legnehezebb a föld és a legnehezebb munka árán terem, ott található a szintiszta magyar tanyacsoportokat. A dúsan termő, fekete humuszon túlnyomórészt nemzetiségek élnek nagyobb gazdaságokban, — míg a futóhomokon, szikes sávokon, árterületek vizenyős tövében magyarok. A magyar nemzet történelmének borús fejezetei — a mohácsi vész, a kuruc szabadságharc és a negyvennyolcas szabadságharc következményei — adnak magyarázatot arra, hogy az elárvult magyar föld miért osztódott így el a több mint kétszáz éven keresztül tartó települések idején. És a történelem „földet ajándékoz“ korszakából feleletet kapunk arra is, hogy miért él a magyarság túlnyomó része még ma is párhordas parcellákon.

A nemzetiségektől tarkított déli végeken a legegységesebb és legnagyobb kiterjedésű magyar nyelvterület Felsőbácska, amelynek középpontjában Szabadka áll. A város köré csoportosuló tanyavilág ugyancsak ezt a tarkaságot vetíti: nyugatról és délnyugatról szláv (bunjevác és szerb) földek húzódnak, északon, északkeleten és keleten magyar parasztok munkálják a földet. Közvetlen a város fölött félkörben húzódik ez a magyar sáv s mint valami várfal, vagy szakadék, elhatárolja a Szeged alá lenyúló magyar Tiszavidéket a nemzetiségektől tarka Bácskaságtól. A mezőgazdaság különféle kultúrája virágozik itt: Horgos, Martonos határa a bácskai paprikamezők szilárd talaja, a királyhalmi öv a gyümölcs- és szőlőtermelés legértékesebb területe, s utána következik a déli Kert-Magyarország egyik csodálatos szigete a hajdújárás futóhomokon. A fejlett magyar mezőgazdasági kultúra dániai példaképét mintázza ez a vidék; nemcsak emberi, de egyúttal faji adottságokat is dokumentál abban a vasszorgalmú, szakadatlan munkában, amellyel másfél — vagy két emberöltővel ezelőtt a sodródó földet, az örökké ingó talajt megkötötték és szelíd, dúsantermő humuszá alakították át.

A város keleti peremén, Palics fürdőtől öt-hat kilométernyire két torony őrzi a dombokon és a homokos völgyekben lapuló parasztházakat. Három tanyafalu él itt egymás mellett a legszentebb testvéri egyetértésben. Hajdújárás, Ludas és Nosza. Hajdújárás kö-

zel 7500 katasztrális holdon fekszik, ebből körülbelül 4000 hold akác-erdő, mellyel a futóhomokot megkötötték. Ludas és Nosza területe 5500 katasztrális hold, s ennek a területnek egy kisebb része a Ludasi tó. A három tanyafalunak együttvéve közel 10.000 lakosa van: színmagyarok s Ludaspuszta egymagában 7000 lelket számlál. A nemeztiségek közé szorult magyar szállásokkal szemben a termőföld megoszlását itt két egyenes vonal jelzi: a lakosság közel 70 százaléka nincstelen, bérlő, 30 százaléka törpebirtokos.

A gazdasági helyzet ezen a vidéken fél évszázad alatt nem sokat változott; a földbirtok számaránya sem mutatja azt a fejlődést, melyet a nemzetiségi tanyacsoportoknál megtalálunk a földek és állatállományok gyarapodásában. Átalakulás vagy inkább kibontakozás e nép sajátos mezőgazdasági kultúrájává érlelődött. Így nem a mennyiségi termelés fejlődésében erősödtek, mint a mellettük élő szláv parasztok, hanem a minőségi termelés magasabb színvonalára emelkedtek föl, s ezért népi kultúrájuk tartalma — ha a kicsiny gazdaságok fölszínén egyelőre nem is jelentkezhettek — sokkal többet jelent már, mint például a szlávság földművelőkultúrája. A paraszti életforma merevítő alföldi levegőjében itt a természettel vívott örökös harc tépte le a magyar parasztról az egyhelybenjárás gúnyját, s éppen úgy, mint a dunamenti árterületen virágzó bácskerteszi földeken, a hajdújárás futóhomokon is a fölszabadult, bátor kezdeményezés hozta, napvilágra a minőségi munka első, erőteljes csíráit.

A BÁCSKAI zsiros, fekete földeket északkeletről elhatároló homokos talajon alig egy évszázaddal ezelőtt a szél gazdálkodott. A Duna- vagy a Tisza felől jövet belekapott a rozsdássárga homokba s parajt, vadhajtásokat, tarackot máról-holnapra betemetett. Hajdújárás, Vágójárás, Görbetó és Csávoly közén a délről északnak tartó marhacsordák térdig süppedtek a homokba, az elszóródott magvakból csírázott növényt elégette a forró talaj és az egész látóhatár fölött a zabolátlan szél garázdálkodott.

A termékeny alföldi szántók magyar zsellérjei között akadt olyan vasszorgalmú kéz, mely arra vállalkozott, hogy ezt a sodródó földet megállítsa: a sivár, haszontalan futóhomokot megkösse. A hajdújárás, vágójárás, csávolyi magyarok maguk kezdeményeztek: neki-láttak a feneketlen pusztaságnak, szakadatlan munkával törték a tarackot, erdősítéssel elvágták a szél útját, s utána beágyazták az első magvakat az ingó homokréteg szemcséi közé. Az első ásonyom után jött a második, a próbavetések beválta után a vadhajtásos vetemény termesztése. És amilyen nagy erőfeszítéssel a futóbab indája belekapaszkodott a homok guruló, száguldó szemcséibe, olyan csodálatos erőfeszítéssel dolgoztak a magyar munkáskezek a pergő talaj termékenyítésén. Az indákkal kapaszkodó vetemények között néhány esztendő után már szőlővesszőt feszített a szél akadozó ereje, s a fiatal gyümölcsfa is meg tudta állni a helyét ebben a földben. A kenyeret mindeddig az aratási napszámmunka hozta be és a kukoricát is az aprójóságoknak, de pár esztendő után annyira megszelídült a homok, hogy kaszás-kapás növényekkel a burgonya, majd a kukorica és a buza is termékeny talajra talált.

Félemleröltő munkásságát, életerejét emésztette föl a futóhomok, fiatal, egészséges parasztokat görnyedt aggastyánokká sorvasztott: de úgy eltűnt az északbácskai határból, mint az olasz földmunkások szorgos keze alatt a félelmetes pontuszi mocsarak.

A hajdújárás magyarok — háromszáz színmagyar zsellércsalád — 2563 katasztrális hold futóhomokot és homokosföldet műveltek termékennyé és meghonosították rajta a kertgazdálkodást. A tengerentúlra irányított kivándorlások idején jutottak el munkájukban a félútra: a megművelt föld bőségesen teremni kezdett, de nem volt a tulajdonukban. Városi földek voltak. Az amerikai ígélet csábított, itthon meg a nehéz verejtékkel áztatott föld hozzáforrhott a szívükhöz. Szabadka városa nem akarta elveszíteni a csodálatos szorgalmú, értelmes magyar dolgozóit, „örökbérlés” címén huszonötévre bérbeadta a földeket azzal az ígérettel, hogy a huszonöt év lejárta után a bérlés további huszonötévre meghosszabbítható, s így a föld majd apáról fiúra száll.

A kivándorlás lázát a magyar föld ígérete eloszlatta: a hajdújárás magyarok nem mentek tengerentúlra. Az elkövetkező esztendőben már nemcsak a mezőgazdasági munka vett újabb lendületet, hanem megindult az építkezés is az örökbérlésű földeken. Egyik hónapról a másikra a lakóházak és gazdasági épületek egész sora emelkedett ki a földből és pár esztendő alatt az árva szállásokból és dűledező tanyasorokból valóságos tanyafalu nőtt ki. Ahogy szaporodott a termőföld, úgy terebélyesedett a tanyavidék is, jött a gyermekáldás és rohamosan emelkedett a szigetmagyarság lakóinak száma. Hajdújárás mellett Ludaspuszta és Nosza kiterjeszkedett egészen az adorjáni határig, s már egy-egy „ugrásnyira” voltak Magyar-Kanizsától.

A fokozatosan javuló s emelkedő gazdasági helyzetben fejlődésnek indult a kertgazdálkodás, s különösen kedvező hatással volt kiteljesedésére a város közelsége. A mezőgazdasági- és népi kultúrában való illetén erősödés mellett a tanya, vagy tanyafalu fogalma már kiskorúsnak tetszett, mert e nép az esztendők során minden adottságot kitermelt magában a nagykorúságra; ha nem is az önálló közigazgatással bíró községi, de a falusi életkeret betöltésére. Az igénytelen zsellérekből igényes gazdálkodók lettek, kik gazdasági problémájukat megoldva, számolni kívántak kulturális és egészségügyi helyzetükkel is. Az öntudatosodás épp úgy jelentkezett náluk, mint telepés községek lakóinál, azzal a különbséggel, hogy ott a helyzetváltozás, itt pedig a belső érés hasította föl a régi paraszt formák merevségét. És ez a belső érés hozott volna még több gyümölcsöt is a világra, — ha közbe nem jön a háború... és Trianon.

A HAJDÚJÁRÁSI MAGYAROK Nagy-Jugoszlávia kisebbségei közé zuhanva úgy szorongatták kezükben a huszonötéves bérlésekről szóló apró, piros könyvecskéket, mintha csak a történelem viharában fölborult országban attól várhatták volna a végső menedéket. A szerb agrártörvény hírével is megriadtak ugyan, de bíztak abban, hogy a kisajátítás csak a magyar földbirtokosokat érinti és elkerüli majd a bérbeadott városi földeket. A jugoszláv agrárreform első erőteljesebb végrehajtása — 1926-ban — egyelőre zárt telepeket alkotott a hajdújárás szigetvilág köré, benépesítve a magyar földeket

dobrovoljácokkal (osztrák-magyar katonaszökevények, szerb önkéntesek), a határzónába telepített szerb „granicárokkal”, montenegróiakkal és a külföldről visszatelepített délszláv telepesekkel. A későbbi agrárreform ugyancsak érintetlenül hagyta a futóhomoki huszonöt-éves földeket, de a virágzó kertek, gyümölcsösök és szántók első huszonötéves bérlete lejárt 1935-ben, amikor a szabadkai városi föld igazgatása már szerb kezekben volt.

A város semmisnek tekintette a szigetmagyarság szerzett jogait, a bérleteket egyetlen szűkszavú végzéssel fölmondta és a földekről azonnali hatállyal kihelyeztette a magyarokat.

Elemi csapás, tűzvész, vagy árvíz pusztítása sem jár olyan belső megrázkódtatással, mint az a helyszíni „gyorsított” eljárás, amely a Hajdújárás magyarjait földönfutóvá tette. Egykorú följegyzés így emlékezik meg a futóhomoki magyarság tragédiájáról:

„Mindaz, ami e helyen egy emberöltő áldozatos munkássága árán épült, egy vagy kétóra alatt rombadőlt. A kerítések mögött megjelentek az új tulajdonosok”, szerb dobrovoljac telepesek és a birtokbaadó bizottság két ügyvéddel. Az egyik ügyvéd a várost, a másik a bérlőket képviselte. Rövid szerbnyelvű tanácskozás után tudomására adták a magyar gazdának, hogy a város fölmondta a bérletet, a földet azonnal el kell hagynia, a ráépített ház tetőzetét s a cserepet magával viheti; esetleg eladhatja utódjának, ha megveszi. Egy-egy ház árát 60—70 pengőre becsülték föl. A kirendelt ügyvéd útján a magyar gazda — anélkül, hogy megszólalhatott volna — beleegyezett a fölmondásba, s ezt követően kihelyezték őket a birtokból. Ott kellett hagyniok mindent ingyen, még a learatott termést is. Am az átadásnál föllángolt mégegyszer bennük a földhöz való ragaszkodás érzése és az önvédelem utolsó erőfeszítéseként útjába álltak az új földesúrnak. Mert olyan közel érezték magukat a földhöz, mint akkor, amikor a futóhomok először teremni kezdett a talpuk alatt. Az ellenállás a teljes pusztulást jelentette: az emberi munkával szerzett jogok megsemmisítésére nyers erőszak támadt s elfoglalta a magyar otthonokat. A beomló kerítések, kapuk láttára a magyarság még jobban elkeseredett, s most már nemcsak a tetőzetet szedték le a házokról, hanem a falakat is lerombolták...

Pár óra mulva több, mint háromszáz család hagyta el a romokban heverő magyar tanyavilágot“...

A menekülő magyarok nagyrésze Ludaspusztán, Noszán és a környékbeli magyar községekben húzódott meg: sokan közülük úgy eltűntek, mintha a homok nyelte volna el őket.

A külső erő egyetlen történelmi mozzanata lesüllyesztette őket újra a napszámosi sorsba, s ahol még előbb a jövő birtokosság reményében dolgoztak, a csekély anyagi javak elvesztésével fölgomolygott előttük: a deklaszálódás sötét felhője. A föld örök vonzása mozdított: ők visszahullva éppen azon a helyen folytatták a béresmunkát, amelyen a tulajdonjog ígérete először fölcillant előttük.

TALÁN ÖRÖKRE elkallódtak volna, mint a magyar paraszttársadalom mindmennyi értéke, ha a történelem nem szól közbe,

s nem bontja le előttük azokat a falakat, amelyek a paraszti életforma csődjét jelentették számukra az elproletarizálódás útján.

Belgrád bácskai gyarmatvilágának tökéletes kibontakozását fölszabadulása akadályozta meg. Az új telepések visszahúzódtak régi hazájukba, s a hajdújárás magyarok ismét elfoglalhatták helyüket a futóhomoki gazdaságokban. A megváltozott élet egyiket a napszámossorsból, másikat a gazdasági cselédek közül, a harmadikat, negyediket... az újvidéki vagy belgrádi gyárakból, külvárosi munkáslakásokból emelte vissza a magyar földre. Az a hasadás, melyet életükben a hatéves bolyongás okozott, nem volt végzetes, mert az ingó talajról máris eltávolították a szlávok lábanyomán fölburjánzott kórokat, s a gazdálkodás a régi vonalon továbbindult:

Így hanyódott a hajdújárás szigetmagyarság közel fél évszázadon keresztül az északbácskai futóhomokon. A paraszti életforma minden szenvedését, visszahullását végigküzdötte, de érettségével, edzettségével mégis megállta a helyét. Öntudatában s népi kultúrájában ezidő alatt annyira megerősödött, hogy az északbácskai mezőváros vegyeslakosságú parasztvilágában ez a sziget talán az egyetlen hely, ahol az elkövetkezendő nagy népi megújulásunk idején képes lesz a magyar parasztság a polgári műveltség átvételére is.

És a kétnyelvű város magyar kultúrájának megizmosodását az ő termékeny, ősi erejük fölszivárgásával hozhatja meg az idő...

LÉVAY ENDRE

Juhász Gyula a magyar irodalom tanára

MŰVÉSZSORS, magyar sors. Szomorú szimbólum. Mintha a száműzött Mikesnek élete elevenedne meg előttünk, ha Szegedre és Juhász Gyulára gondolunk. A menekülő élet a kultúrában talál enyhülést, felejtést, közben egész életműve Csáky szalmája lesz a Csáky-ak szerűjén. Mikes Levelei magukban rejtik Nyugat csaknem minden szellemi kincsét, Juhász Gyula költészete is. És ami a versekből kimaradt, napilapok hasábjain, meg folyóiratok jeltelen temetőjében kallódik. Még a nagy pont az élete végén, még az is keserűen magyar.

Mármarosziget, Léva, Nagyvárad, Szokolca, Makó, Szeged mind-mind az ő költészetében szépültek halhatatlanná, mindenütt ott hagyta a zseni emlékeit: kovaköit, amelyekből az utókor gyermeke a művészet léleklobbantó szikráit idézi. Megértük azt „az egészen természetes dolgot“, hogy Juhász Gyula ma Pozsonyban nagyobb költő, mint szülővárosában, Szegeden. Versei igen jó szlovák fordításokban a legjobb pozsonyi lapokban, folyóiratokban jelennek meg, a jó szlovákok előadásokat tartanak róla, valóságos Juhász-kultuszt csinálnak.

Ez a szerény cikk is Juhász Gyula egyik, a szakolcai kat. főgimnázium 1912—13. évi értesítőjében megjelent „Néhány szó az új irodalomtörténeti tanításról“ című kis értekezésének köszönheti